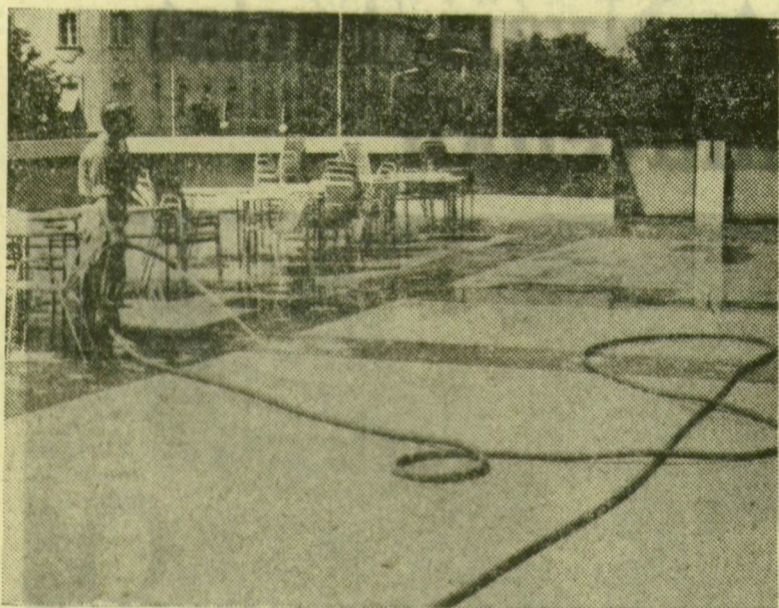

Megyei utazások

Szentes — bédeker nélkül

Az országút kanyargó víztükröknek látszik. Ülünk a berregő hal gyomrában, elhagytuk Vásárhelyt, még pár perc és a szemhatáron feltűnik a csikostörzű ceruza, a szentesi tévortony.

— Körül kellene nézni Szentesen — mondja J. —, eddig mindig csak átszaladtunk rajta. Látnivaló minden városban akad.

— Megnézni, mit? — Tudod — magyarázza J. —, megnézni mindig azt kell, amit borbélyok meg a pincérek ajánlanak. Ők mindent a legjobban tudnak.

— Túlbeszéltük — mondom —, menjünk, délig van időnk körülnézni.

Feltűnnek az első házak, s miután az imént elhatároztuk, hogy ezúttal nemcsak nézünk, hanem látunk is, mustárgatni kezdjük a látványt.

— Régen, talán persze szükségből is — mormogja maga elé J. — adtak az első benyomásokra, díszes városkapukat építettek. Most meg...

— Bakterházat — mondom. Hová megyünk először?

— A főtérre. Kisvárosban mindig a főtérre kell menni először — állapítja meg J. egy világutazó csalhatatlan ösztönével.

A főtér sarkán szép vonalvezetésű, modern épület. Képeslap-téma.

— Látod a teraszt — kérdezi J. —, van mögötte egy kitűnő preszszó. Láttad már?

— Közelítünk meg. Közelítjük.

Es akkor zutty. J.-nek még sikerült félreugrania, nekem — én vagyok a pechesebb — nem. Tetemes vízmennyiség zúdul a nyakamba. Az égre nézek. Bárányfelhők úsznak át rajta békén. J. a teraszra, oldalfalára mutat.

— Legalább nősz egy kicsit!

J. ismét félrelép egy új vízáradag elöl, nekem megint nem sikerül. Kezd bosszantani a dolog. Dohogok. Caplatunk fel a teraszra a csigalépcsőn. Harminc lépés — és megvilágosodik minden. A terasz — J. gyorsan előkapja a fotómasinát, s hogy mindig emlékezhesek a szentesi esőcsinálóra, meg is örökíti — egy férfiú locsol komoran egy hosszú slaggal.

— Nem zavarja, hogy a járőke-lők nyakába csorog a koszos víz? — kérdelem a férfit a tölem telhető legnagyobb szelidséggel.

A férfiú egyik mezitlábaról a másikkra áll.

— Ez el van rendelve, kérem.

Az más, gondolom, merőben más. A presszó neve Panoráma, a panoráma pedig úgy szép, ha tiszta. Belépünk a presszóba. Azaz...

Egy hölgy a pult tetején állva szól:

— Takarítás! J. csodálkozik.

— Pardon, hölgyem, hánykor is méltóztatnak a nagyközönség — és itt rám mutat — számára kinyitni ezt az üzemeget?

— Nyolckor — hallik a kurta szöveget a magasból.

— Most tíz óra és két perc — jegyzi meg szeliden J. No, de ha annyi is, tessék mondani, nem lehetne egy táblácskát, egy icipici tablettót kitenni a lépcsőzet aljára, hogy ne jöjjen fel senki hiába?

— Mindenre mi sem gondolhatunk... — szól a pultteteji hang.

— Tényleg, hát mindenre ők sem gondolhatnak — mondja J. Aztán közli velem, hogy legjobb emlékezete szerint itt fenn, a terasz másik sarkában található egy kiállítási terem, s nézzünk be.

A kiállítóterem szép, és szépek a képek is. Garantált minőség. Tornyai János és Endre Béla emlékkiállításán vagyunk. Negyed óráig és — mind a ketten.

— Ma reggel borotválkoztunk, a borbély kiesett, keressünk egy pincért a további programhoz.

J. bólint, s megyünk, átkelvény a zöldön a Petőfi szálló éttermébe. Benyitok, s visszahőkölök. Ez még nincs nyitva! Takarítók tangóznak az asztalok között...

— Mikor nyitnak? — szólítja meg az egyiket J.

— Nyitva vagyunk! — szólal meg a másik.

Eltelik öt perc, s előkerül egy függöny mögül egy pincér. Rendelünk, hozza.

— Turisták vagyunk — mondom —, szeretnénk körülnézni az Önök városában... Mit ajánl?

A szeméből úgy látom, legszívesebben még egy sört ajánlana...

— Háát — mondja aztán jelentősegteljesen.

— Valami műemlék van a városban?

— Műemlék? Nem tudom, ha csak ez a kápolna nem az itt szemközt... De nem tudom, belülről sohasem láttam...

— Más?

— A múzeum. A Széchenyi ligetben, a liget is érdemes megnézni, természetvédelmi terület, úgy hallottam.

Es megyünk. A liget lehetséges, hogy természetvédelmi terület, de ez az égberek világon semmiből ki nem derül.

— A múzeumok mindig érdekesek — biztat J. — a turisták mindig felkeresik őket!

A múzeum — elvégre még csak délelőtt tizenegy óra van! — zárva.

Jobb híján elolvassuk a falán levő táblákat. Megtudjuk, hogy Csallány Gábor 1871-ben született, s 1945-ig élt. Ő alapította a Csongrád vármegyei múzeumot, s igazgatta is negyvennyolc éven át, s hogy az emléktáblát a múzeum baráti köre állíttatta születésének századik évfordulóján.

J. a másik táblán levő szöveget böngészi.

— Kár, hogy nem alkotunk bejelentett csoportot — horgasztja le a fejét szomorúan.

— Aztán miért?

— Mert akkor megnézhetnénk a kiállításokat. Itt vagyon az írás: bejelentett csoportok számára 9—12-ig.

J. közben a múzeum előtt álló szobrot szemléli.

— Gálambok mindenütt vannak — mondja tárgyilagosan.

— Láthattuk volna a Koszta emlékkiállítást, az irániak és germánok ittjártának emlékeit, valamint a vidék néprajzát.

— Várjuk meg a délutáni nyitást?

— Persze, leülünk egy padra, és várunk!

— Te, ez a liget, ez lehet, hogy tényleg természetvédelmi terület — mondja J.

— Honnan veszed?

Nem szólal. Rámnéz, aztán a földre, s ezt megismétli többször is. Ja, persze. A salakkal hintett utat vastag rétegben felverte a fű!

— Látod, ezt még a tarackra is vigyáznak, ezt nevezem természetvédelemnek.

— Te — mondom. Lakonikus vagyok ma.

J. dalra fakad:

„Es most hová, merre kell menni...?”

Szó, ami szó, Gilbert Bécaud egy fokkal jobban csinálja, de a pillanatnyi élménydús szituációban ezzel is beérem. Néprajzi kiállítás helyett.

— Akkor?

— Öblítsük le!

Tovább, Csongrád felé indulunk. Dél van. Nömen est omen: betérünk a Delelő nevet viselő harmadosztályú üzemeget, amely, mint emléklap is árulkodik róla: kiváló.

A kiváló üzemegetben körben állnak a vendégek. Nem kolót járnak persze, a pincér körül sorakoznak. Fröccsökt. Benéznek — már amennyire ez a függöny gyanánt szolgáló koszos abrosztól lehetséges — a másik helyiségbe is. Csak Leila, az arab démon hiányzik belőle — mint ezt Rejtőtől tudjuk.

— A Csongrád felől érkező — ide térhet be először — állapítja meg J.

— Megy is tovább — mondom. Megyünk mi is.

PETRI FERENC

„...az pokolbéli sátánnal szövetkezvén...”

Másként vélekedik a történet, a levéltári iratok kései kutatója, a jogász, a pszichológus, a néprajztudós, az orvos, ha arról kérdeik: mit talál érdekesnek a 250 éve zajlott szegedi boszorkányperben. Ki az adott társadalmi körülményeket, ki a bűnüldözési módszertani kérdéseket tartaná említésre méltónak. Más talán a babonákkal terhelt világ természetudományos fejletlenségében keresné az okokat, s bizonyíték lenne olyan megkérdőjelezhető, aki a bizonyítási eljárás jegyzőkönyveiből életmódkutatási témájához gyűjtene adalékokat. Mit olvas ki az újságíró Rózsa Dániel, Szanda Kata, Köre Ilona vallomásaiból, a tanúkihallgatások jegyzőkönyveiből? Véleményét nem terelk semmilyen irányban a tudományos ismeretek, hát megpróbálja beleélni magát az akkorvolt helyzetekbe...

Miért foghatta Kőkényné, a bábaasszonyra a boszorkányságot Puskás András? A tanú eskü alatt vallotta, hogy „felesége terhes lévén, mindenkor ajánlotta magát Kőkényné babának. Eljövén a szülés ideje, oda haza említett Kőkényné nem találta, más bábaasszonyt kellett hívniok... Oda menvén Kőkényné, egy keveset leült, azután... kimentében az fatens menyé kikísértette, mondván neki Kőkényné: csak meg ne bánjátok ezt. Harmadnapra 12 esztendő fia rosszul lett, az lába bokája nagyon kifakadozott és egészében elromlott, végtére benne meg is holt.” Hol sebezte fel a lábát a Puskás gyerek, mióta gyűlt már a sebe, hogy — bizonyára a vérmérgezés miatt — épp a szerencsétlen kijelentés után kellett meghalnia?

Hát aki meg egyszer nem adott kölcsön lisztet a babának — mert esetleg épp neki sem volt — tán szegénységét szegélyelve használta fel az esetet arra, hogy a bábaasszonyt ellen forduljon. „Fazekas Ferenc molnárné terhes lévén, oda hivatott Kőkényné. Annnyira össze gyötörtte, kente az terhes asszonyt, az méhében belé nyúlván, össze rontotta annyira, hogy az gyermek halva lévén, az asszony is megholt beléje. Ezt pedig azért cselekedte, hogy annak előtte az terhes asszonyt lisztet kért Kőkényné és nem adhatott neki, akkoron megfenyítette, hogy jobb volna ha adna.” Szerencsétlen kor, amelyben akár egy marék liszt miatt máglyán végezhet-e életet a gyanúsított.

Mert hát a bizonyítási eljárás jegyzőkönyveiből világosan kitűnik, a kuruzslást évtizedekig üzhették, boszorkánnyá csak akkor lettek, amikor az éhínség, a szárazság, a városlakók közti belső ellentétek pattanásig feszítették a helyzetet, s más ok nem találtat-

ván, ráfogták a vétkeket a füvekkel gyógyítókra, az irral kenetítőkre. „Mondá Kovács Pál, a koldusok bírójá, hogy nem istentől van ezen nagy szárazság, hanem török országra adták el az esőt a boszorkányok. Csak ötlet fűrtöszék meg, tudja ő aztán, kinek kell a kötelet nyakába vetni.”

Mi mással, ha nem az ördöggel való szövetséggel magyarázható — legalábbis az akkori gondolkodás szerint —, hogy Kőkényné azt is megmondja egy lakodalomban: „olyan eső leszén, valamint tavaly; félek rajta, hogy mind búzát, s mind szőlőt el fogja venni — amint eső is lett, de csendes eső lett egy hétre.” Hát már most mai eszünkkel boszorkánynak tartanánk-e a meteorológust, ha véletlenül pontosan jelezne egy hétre előre?

A tanúvallomások, a vádlottak önkéntes és kényszervallomásai még a jegyzőkönyvekben is őrzik a korabeli magyar nyelv különleges ízeit — némi pikantériával fűszerezve. A 65 éves Kőkényné Nagy Anna arra a kérdésre, hogy vagyon-e szövetsége az ördögökkel, így válaszolt: „Mildon először közikbe adta magát... Az seregben jelen volt egy bak, annak a szőrit megfogta és három ízben környúl tánczolta, annyiszor arczulatját és... hátulját is megcsókolta... Azután a bakból szép ifjú emberré vált és a fatenssel közösködött.”

Nyomorú sors lehetett, hogy azért lépett szövetségre az élete felén már javában túljutott, mert „elhitették, hogy jobb lesz neki az olyan élet”. Aztán persze jött a fűrtöszés, a csigára húzás. A boszorkányper híre terjedt, 1728. július 15-én a pozsonyi országgyűlésre követként felküldött főjegyző és tanácsnok értesíti a város tanácsát: „nehogy a nép megnétegyeztessék és e miatt a tanács okoltassék, további befogadások és ítélezések teljes eréllyel eszközöltesenek”.

A hatalmi szó foganatja: 1728. július 21-én kihirdetik a halálos ítéletet. „Mivel ezen jelen álló gonosztevő személyek... az pokolbéli sátánnal örökös hűségre és szolgálatjára szövetkezvén, nekik... adni magukat... számtalan embereket testekben megrognatani és életüktől is megfosztani... nem félemlettek. Azért is élő törvények szerint más gonoszoknak retentő és félemlő példájukra, az igazaknak tovább való megmaradásukra elevenen tűzre sententiáztattak. Tűzre, tűzre...”

Es 1728. július 23-án, éppen ma 250 éve, a halálra ítélték alatt meggyújtják a máglyákat. A legfiatalabb Malmos Katalin 40 éves, a legidősebb Rózsa Dániel 82 esztendő.

PALFY KATALIN

Pék Pál:

Körbeért világ

Elém meredt a fal. Az ágak ostorral üttek házadig. Hol az a víz, mely ilyen szomjat valaha is lecsillapít?

Emlékké-süllyedt kertjeinkből arcod nyugalma megszökött, miként a fű, a kút, a dombok megszöktek akkor délelőtt.

Testedde-lényegült nyarakból valahogy mégis rádnyitok — Kések mögül kivillog szinte érintetlen homlokod,

s félelmed malma egyre öröl — Vonul a körbeért világ. Fülleres-gondú életünkben kilép a dal, az ifjúság.

Egérutat se nyerhetünk már: Ülünk a festett ég alatt, s feloldatlan zárok védnek: a szabad és a nem-szabad.

Vass Levente:

Boróka őszi dúdoló

lapikondulásban ingalengő gyertyaláng szél lobban ápsis tűzek alvó harangján szemed vitorla utolsó hold zuhan füvekbe sodorva homlokod bujdosó csillagait

sekély nyál ujjakon lüktető érzetben végső mezőkön most kiserenc a hold

kertek alatt árvalányhaj fojtó szállódás föld ere pattan: fák karjai bíborban dombok hegyek zuzmara röptömré összebújnak első fények harangjain madarak szárnyaim

hazatalálok

anyám keze kergek közt korom korallokor omló avarban Nap felé tépett a seb sajgó szírony füvek túlrében medúza: barátaim fölött szétnyíló ejtőernyők

